

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Ivstitia Et Ivre ceterisq[ue] Virtutibus Cardinalibus

Lessius, Leonardus

Antverpiæ, 1632

Capvt XIV. De restitutione ratione rei acceptæ, & cui facienda restitutio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72459](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72459)

num penitentis. & quamvis ex presenti munere teneatur penitentem monere & instruere; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, (sicut Superior tenetur) sed ex obligatione erga penitentem, qua tenetur eius salutem spiritualem procurare. unde si omittat, peccat contra debitum iustitiæ, quo obstrictus est penitenti, non quo tertio.

His addo, idem probabiliter dici posse de Episcopis & Parochis: quia eorum obligatio, qua lege iustitiæ obstricti sunt populo, solum videtur esse in ordine ad spiritualia, vt supra cap. 9. dubitatione 13. dictum est.

DUBITATIO XI.

Utrum hi teneantur in solidum, & quo ordine.

79 **R**espondeo & Dico Primo, Qui fuit causa damni, non impediendo, aliquo horum trium modorum, cum ex officio teneretur, obligatur in defectum aliorum ad restitutionem in solidum. Est communis DD. Ratio est; quia fuit causa sine qua non, totius damni; quod sufficit in causa permissiua. tunc enim causa permissiua dicitur verè causa, quando sine eius permissu damnus non fuisset illatum, & ipsa, lege iustitiæ tenebatur impedire: de quo plura 1. 2. q. 6. ar. 3.

80 Utrum autem inter has causas sit aliquis ordo,

non ita constat. Petrus Nauarra num. 147. putat, ^{Quo or-} ^{dine.} Primo loco teneri Superiorem, qui non impedit damna, vt Principes, Magistratus, Prælatos; sicut enim in illis est primaria potestas impediendi; ita negligentia illorum censetur primaria causa damni. Secundo loco, custodem rei. Tertio, testem, qui rogatus, non aperit veritatem; & eum, qui tenetur ex officio dare consilium, rectaque monita, & negligit. Quæ sententia videtur vera, si sint causa damni æque propinqua. Alioquin custos rei particularis videtur prius teneri quam Magistratus, qui solum est custos vniuersalis; quia hic adhiberetur, vt illius defectum suppleat, cuiusque negligentia, est causa propinquior damni, quam negligentia Magistratus.

Dico Secundo, Hæ causæ non impediens, ^{Causæ pri-} ^{uatiua te-} ^{nentur post} ^{positiuas.} ⁸¹ tenentur post omnes causas positiuas, & in defectum earum succedunt. Ratio est; quia sicut causa positiuæ est potior, magisque influit quam permissiua; ita etiam priorem locum habet in restitutione. Confirmatur, quia causa positiuæ animat aliquo modo malefactorem, ac proinde positiuè mouet & inclinat ad damnum inferendum; causa autem permissiua nullo modo inclinat, sed solum non impedit. Quod si contingeret malefactorem, ⁸² ^{Nisi foris} ^{animetur} ^{inde male-} ^{factor.} considerata Superiorum vel custodum præterita negligentia, animari, alia esset ratio; tunc enim causa permissiua esset instar causæ positiuæ, ac proinde teneretur simul conferre in restitutionem cum positiuis, non post illas.

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

De restitutione ratione rei acceptæ, & cui facienda restitutio.

Habet Dubitationes 9.

Explicauimus duobus capitibus, quisnam teneatur restituere ratione iniustæ acceptionis, eam immediatè exequendo, vel mediatè cooperando. Nunc breuiter dicendum de iis, qui tenentur ratione rei acceptæ; quales sunt, qui bona fide rem alienam apud se habent.

DUBITATIO I.

Utrum is, qui bona fide rem consumpsit, vel alienauit, teneatur postea ad restitutionem.

1 **R**espondeo & Dico Primo, Quicumque habet rem alienam, quamvis optima fide illam hæcenus tenuerit, putans esse suam, simulatque tamen cognouerit esse alienam, tenetur ad eius restitutionem prima opportunitate, idque tantummodò ratione rei acceptæ. Ratio est, quia non potest retinere rem alienam inuito domino. Hinc lex ciuilis concedit domino euictionem & vindicationem rei suæ, vbicumque ea fuerit. Neque pretium, quod pro ea dedisti, exigere à domino potes (L. Mater tua. 3. L. Si mancipium, 23. C. de rei vind.) quia par non est, vt ipse rem suam emat (L. Sua. 16. ꝑ. de contrah. empt.) sed illud tibi à

Non potest exigere pretium rei.

venditore repetendum. L. 1. ꝑ. de euict. Quod si eam, postquam sciueris esse alienam, vterius detineas, habita restituendi opportunitate: incipis esse possessor malæ fidei, & obligari non solum ratione rei acceptæ, sed etiam ratione iniquæ detentionis, quæ æquiualeat iniquæ acceptioni. unde si interim pereat, quamvis casu, teneris ad restitutionem; quia censeri esse in mora.

Dico Secundo, Si is, qui rem alienam bona fide possidebat, eam interim consumpsit, vel alienauit, ³ ^{Si consum-} ^{pta vel a-} ^{lienata bo-} ^{na fide.} solum tenetur restituere id, quo inde factus est locupletior. Est communis DD. vide Caietanum q. 62. a. 6. Medinam q. 10. de restitut. & Silu. Restitutio 3. q. 7. Nauarr. c. 17. n. 7. & sequentibus. Ratio est, quia solum tenetur ratione rei acceptæ; quæ cum non amplius apud illum extet, cessat quoque cum ea eius obligatio.

Hinc sequitur Primo, Si eam bona fide emit, ⁴ & deinde eodem pretio vel minoris bona fide ^{Si bona fide} ^{vendidit.} vendidit, ad nihil teneri. si verò pluris vendidit, ita vt rem familiarem auxerit, tenetur solum restituere illud auctarium.

Secundo, Si eam dono accepit & vendidit, ⁵ ^{Si factus} ^{locupletior.} tenetur restituere pretium; nisi fortè illud insumpserit in lusum, vel largitiones, ita vt ex eo non sit factus locupletior. quod intellige, si alioquin talia impendia facere non constituerat. si enim iam decreuerat, vel si necessarium erat impendere, quamvis illius rei pretium non obligasset, ^p ^{iam}

iam peperit rebus suis, quas impendisset: & sic censetur factus locupletior. Unde tenetur, quatenus rebus suis, infundendo aliena, peperit: ut si iniussimpe decem aureos ex re aliena; solumque peperit quinque ex suis, eò quòd non consumpsisset nisi quinque, non tenetur nisi ad quinque; quia his tantummodò videtur locupletior.

6 Tertiò, Si eam bona fide donauit, non donaturus aliam similem vel dissimilem, si hanc non habuisset, non tenetur ad quidquam; quia non est factus ditior. Secus est, si aliam ex suis erat donaturus: quia tunc peperit rei suae, donando alienam, & ita compendium ex re aliena fecit.

7 *Si perijt ex culpa.* Quarto, Si res perijt durante bona fide, ad nihil tenetur, siue fortuito, siue culpa parua aut magna perierit: quamuis Nauarrus c. 17. num. 7. contrarium infinet, dum ait: *Si absque ipsius culpa perijt.* & Soris l. 4. de iust. q. 7. a. 2. *Si absque magna culpa perijt.* Ratio est; quia non tenetur ratione damnificationis, seu iniustae acceptionis; (nam consumptio illius rei vel negligens custodia, non est actio iniusta, cum bona fide se gerat erga illam, tamquam erga rem suam) sed solum tenetur ratione rei: ergo si res non extet nec in se, nec in pretio, quomodocumque id factum sit, non tenetur. vide Siluestrum supra.

DYBITATIO II.

Vtrum possessor bona fidei teneatur etiam fructus perceptos restituere.

8 *Fructus extantes.* **R**espondeo & Dico Primò, Tenetur restituere omnes fructus qui apud illum extant, modò non sint fructus merae industria. Ratio est; quia fructus hoc ipso quo proueniunt ex te tua, cedunt in tuum dominium, ut constat Instit. de rerum diuisione. §. Si Titius, & sequenti. Tales sunt qui sine vllò labore proferuntur, ut faenum, glandes; poma, nuges, &c. & etiam qui interueniente labore, ut legetes, vnae. In his tamen detrahenda sunt expensae. Fructus autem nuda industriae non sunt restituendi, ne quidem à mala fidei possessore: ut si quis aliena pecunia negotiatus sit; ut supra dictum est.

9 *Non extantes.* Dico Secundò, Si fructus quidem non extant, tamen illis factus sit locupletior, tenetur quatenus locupletior; siue illi fructus fuerint merè naturales, siue mixti; id est, ex re, mediante industria, prouenientes. Ita Gabriel d. 15. q. 3. art. 3. dubio 5. Ioannes Medina C. de restit. q. 10. Couarr. lib. 1. variar. cap. 3. num. 6. & alij passim. Ratio est; quia fructus debentur domino, deductis expensis; in locum autem fructuum succedit eorum pretium, qua parte eo factus est ditior; idque seruandum esse in foro conscientiae, docet Siluester v. Fructus. quest. 1.

10 *Fructus mixti.* Aduerte tamen, in quibusdam tribunalibus, fructus mixtos non extantes (etsi inde factus sis ditior) iudicari non esse restituendos, ut refert Couarruias lib. 1. variar. cap. 3. num. 6. quae etiam est multorum Iurisperitorum sententia, ut ibidem docet. Nec videtur omnino improbabilis; nam quaedam Iura huic videntur fauere. Institut. de rerum diuisione. §. Si quis à non domino. L. Quaesitum, 40. §. de acquirendo rerum dominio.

Contrarium tamen, quod diximus, puto verius;

quia est communis sententia, & firmiore nititur ratione, & fanet apertus textus L. Si & me & Titium, 32. §. Si certum petatur. Ad Iura illa responderi potest, esse intelligenda eo casu, quo non sis factus locupletior.

Dices, L. Qui scit. 25. §. vlt. de vsuris, dicitur, *Bona fidei emptor, qui prius quam fructus perciperet, cognouit fundum alienum esse, & serui ad bonam fidem habere, ut fructus suos efficiat, donec fundus emittus sit:* ergo etiam si extet, potest retinere.

Resp. Hanc legem non videri aequam seu veram: certum enim est, simulatque quis nouit rem esse alienam, non posse fructus eius suos facere, ut aperte colligitur L. Qui bona fide. 23. & L. Bona fidei, 48. §. de acquirendo rerum dominio; quia fructus cedunt solo, ut supra ostensum est. Neque mirum, interdum in Pandectis huiusmodi antinomias reperiri, quas frustra nituntur Interpretes conciliare: quia hoc Opus collectum est ex plurimorum Iurisperitorum responsis, qui saepe contraria sentiebant; & Collectores non poterant in tanta voluminum & sententiarum multitudine semper meminisse quid alibi posuissent. vide Couarruiam supra num. 7.

Dico Tertiò, Possessor bona fidei non tenetur ad restitutionem fructuum, quos ratione negligentiae suae non percepit, sicut tenetur possessor mala fidei. Probatur; quia cum non sit factus ditior, non tenetur ratione rei acceptae; & cum non fuerit causa iniusta damni, domino obueniens, (sicut possessor mala fidei, iniusta detentione) non tenetur ratione iniustae acceptionis.

DYBITATIO III.

Vtrum si emeris rem furtiuam bona fide, tenearis eam domino reddere; an vero possis dissolvere contractum, recepto pretio.

13 *Si gratis accepta.* **R**espondeo & Dico Primò, Si gratis eam accepisti, teneris, vbi cognoueris alienam, domino restituere: nec potes reddere furi, nisi moraliter sis certus, furem restitutum. Ratio est; quia teneris ratione rei acceptae, quae apud te est: non furi, cum non sit eius: ergo vero domino. Nam restitutio, quae faciendae est ratione rei acceptae, debet fieri illi cuius res est.

14 *Si emptae fide bona, potest restitui furi.* Dico Secundò, Si bona fide eam emisti, vbi intellexeris esse alienam, poteris rescindere contractum, & reddere furi, à quo accepisti, ut pretium recuperes: nec teneris tunc domino restituere. Ita docet Nauar. c. 17. n. 9. Siluester v. Restit. 3. q. 7. Angelus Restitutio 1. n. 1. Gabriel in 4. d. 15. q. 3. a. 3. dub. 5. vbi citat Hostiensem; Alex. Halensis 4. p. q. 86. membro 3. art. 5. Probatur Primò, Quia nullam iniuriam intulisti domino hanc rem emendo & apud te detinendo, cum bona fide egeris: ergo non potest dominus merito agere ferre, tamquam iniuria affectus; si eam, ne pretium amittas, in eo statu, in quo erat antea, constituas.

Secundò, Quia hic contractus fuit omnino inuoluntarius: error enim dedit causam contractui; nam si sciuit esse alienam, noluit eam emere: aut certe fuit non voluntarius, ita ut non voluntarie habeas rem alienam: ergo potes contractum rescindere, & rem acceptam restituere, ut pretium recuperes. consequentia probatur, quia

quia talis contractus vel natura sua est nullus, propter defectum voluntarij; vel certè in irritum reuocari potest, pro arbitrio eius qui deceptus est, vt infra cap. 17. dub. 5. dicitur. Tertio, Si quis inuentam rem alienam in plateis sibi assumeret, & postea adueteret eam sibi fore damnosam, posset reponere eodem loco: nec teneretur eam cum suo damno seruare, vt domino restituatur: ergo, &c.

15 *Contrariu probabile.* Aduerte tamen, contrariam sententiam esse probabilem, quam tenet Caietanus 2. 2. q. 62. a. 6. Sotus 1. 4. q. 7. a. 2. & Couarr. ad reg. Peccatum. 3. p. in initio, & lib. 1. variat. cap. 3. nu. 6. quorum hæc sunt præcipua argumenta.

16 *Argumenta contraria sententia.* Primò, Si talis emptor rei alienæ potest eam furi reddere, vt pretium recuperet: ergo, si fur non inueniretur, vel si obisset, posset eam alteri vendere, ne damnum patiatur.

Resp. Negando consequentiam; quia si non inueniatur a quo illum emit, iam non potest contractum rescindere, nec rem in eodem statu constituere; vnde teneretur eam domino reddere: quia neque potest eam retinere, cum sit aliena; neque potest eam vendere, cum eius dominium transferre non queat, neque etiam potest a domino pretium exigere; quia nullum ius habet in domino, cum sine domini culpa ad ipsum peruenerit; sed tantum ius habet in venditorem: ac proinde ab hoc solo potest damnum suum sarcire, & non ab alio.

17 Secundò, Qui rem furtiuam reddit furi, cooperatur ipsius iniquæ detentioni: ergo, &c.

Resp. Negando antecedens; vitur enim iure suo, vt se indemnem præster, relinquens furem suæ conscientie. non enim suadet vt non restituat; quin potius illi præber restituendi exemplum: neque etiam dat occasionem noui peccati, quia fur iam antè non constituerat restituere.

18 Tertio, Si dominus rei posset conuenire talem emptorem coram Iudice, Iudex eum condemnaret ad restitutionem: ergo etiam antea tenebatur restituere.

Resp. Negando consequentiam; idè enim condemnabitur emptor ad restitutionem, quia res aliena apud ipsum reperitur. Iudex enim statim inquit a quo eam emerit: qui si potest inueniri, iubet, non vt illi restituat; (quia non vult dominum rei per istas ambages ducere) sed vt restituat domino, cuius est, & ipse si velit pretium ab illo recuperet. Iudices enim, id quod est expeditissimum sequi solent. si ille inueniri nequit, iam æquè tenebitur domino. quòd si furem sciens, nolit ipsum detegere, merito a Iudice in penam, condemnatur, vt rem domino, non furi, restituat.

19 *Si emptor fide mala.* Dico Tertio, Si mala fide rem emisti, vt tibi retineres, sciens vel dubitans esse furtiuam, ieneris eam domino restituere. Ita docet Nauarrus, Caiet. Sotus & Couarr. supra. Ratio est; quia iste teneretur non solum ratione rei acceptæ, sed etiam ratione iniustæ acceptionis. accepit enim rem alienam inuito domino, sciens vel dubitans esse alienam. ergo etiam si periret, teneretur de damno: ac proinde tenebitur eam domino reddere, etiam si oporteat pretium amittere. Confirmatur; quia cum sciuerit esse alienam, & nihilominus voluerit emere; censetur damnum in se voluisse suscipere, & in re suo cedere, quod habuisset ad contractum dissoluendum, si alienam esse ignorasset. Itaque

sibi imputer, quòd pretium dederit pro ea re, quam sciebat restitutioni obnoxiam.

Petes, Vtrum saltem possis repetere pretium, quod pro ea dedisti?

Resp. Si eam sciens esse alienam paruo pretio emisti, vt domino inuento restitueres; pretium repetere potes, & dominus in conscientia tenebitur reddere, & in foro externo etiam cogetur, vt colligitur Instit. de obligationibus, quæ quasi ex contractu. §. 1. & L. 2. Si quis absentis. 7. de negotiis gestis. Ratio est; quia vtiliter gessisti negotium domini: non enim dedisti pretium, vt rem tibi retineres, sed vt eam periculo, in quo erat eximeres, ne domino periret. Vide Couarruiam ad regul. Peccatum. 3. p. in initio num. 5. Si magno vel parè æquali in eundem finem comparasti, non tenetur dominus totum refundere; (nisi fortè prudenter putaueris eam longè pluris valere) quia nihil utilitatis tali emptione domino attulisti, nec vtiliter eius negotium egisti. tenebitur tamen ad aliquid arbitrio prudentum, nimirum quantum prudenter, gerendo negotium ipsius; impendere potuisti. colligitur d. L. Si quis absentis. 7. de negot. gestis. Si verò eam tibi emisti, non potes pretium repetere: quia neque nomine venditionis (non enim domino rem suam vendere potes) neque nomine gestionis negotij, quia non eius causa emisti. colligitur ex L. Si pupilli. 6. §. Sed & si quis negotia. 7. supra. vide Gabrielem & Siluest. supra.

Circa hanc Tertiam propositionem Notandum

Primò, Contrariam sententiam, Nempe etiam eum, qui mala fide emit, posse contractum cum fure initum rescindere, vt pretium redipiscatur, non videri improbabilem, eam enim tenent Alexander Halentis, Gabriel, Angelus & Silu. supra. Ratio illorum est, quia sibi quisque consulere potest præ altero: præsertim cum rescindendo contractum non constituat rem peiori loco, quam erat antè. Hæc sententia videtur valdè rationi consentanea, quando rescinditur ex continenti, vel non ita diu postquam est initus: quia non censetur notabilem iniuriam domino fecisse, rem ipsius tantisper contrectando.

Notandum Secundò, Ea, quæ hisce tribus Dubitationibus dicta sunt, potissimum esse intelligenda de rebus alienis, quæ propriis non sunt ita permixtæ vt discerni nequeant. quæ enim ita permiscetur vt non possint discerni, transeunt in dominium eius, cuius rebus permixtæ sunt, & perit obligatio realis, solumque manet personalis, iuxta Siluestrum Vtura 6. q. 1. Ioan. Medinam q. 10. de restitutione, & Angelum v. Vtura 2. n. 18. quorum sententia est probabilis, & consentanea Legi, Si alieni nummi. 7. de solutionibus, vbi de alienis nummis dicitur, Si mixti essent, ita vt discerni non possent, eius fieri qui accepit, in libris Cay scripsum est: ita vt alio domino cum eo, qui dedisset, furti competeret. Ratio est; quia in talibus non est causa, cur potius hæc pars quam illa censetur aliena. Itaque si emeris frumentum, oleum, & similia, quæ furto sublata fuere, & rebus venditoris eiusdem generis permixta, non teneris ad restitutionem, etiam si id scias, & res apud te adhuc extet, vt docet expressè Medina quæst. 10. Verum de hoc plura infra cap. 20. dubit. 18. num. 156. & sequentibus.

An pretium à domino possis exigere. 20

21 *Contrariis non improbabilibus.*

22 *Res alijs permixta.*

Si res alienæ proprijs sint permixta.

DUBITATIO IV.

Vtrum si dubites an res sit aliena, possis eam accipere, retinere, alienare.

23
Si dubium
superue-
niat.

Respondeo & Dico Primò, Qui initio bona fide rem accepit vel habuit, si postea incipiat dubitare an sit aliena, tenetur inquirere veritatem, & manente dubio post inquisitionem, non tenetur restituere, sed manet in possessione bonæ fidei. Ita Ioannes Medina q. 10. & Silu. Restitutio 3. q. 7. §. Tertium, Gabriel supra, & alij. Ratio est, quia in dubio melior est conditio possidentis: unde nisi moraliter certus esse incipiat, alienam esse, non tenetur ea se priuare. vide cap. 6. dubit. 3. de præscriptione. Hinc sequitur, Si rem illam, domino post diligentem inquisitionem non inuenit, vendat, non teneri postea illo comparente; vt rectè Siluester, Gabriel, & alij. Ratio est; quia neque tenetur ratione iniustæ acceptationis, cum bona fide illam habuerit, & vendiderit; neque ratione rei acceptæ, vt quæ nec per seipsam, nec per aliquid sui, quod vicem eius suppleat, apud ipsum extet. Quod addo, quia si ipse ex ea factus est locupletior, eatenus tenetur. res enim ratione illius accessionis, quæ ex ea rebus illius facta est, censetur adhuc extare.

Dices, Quid si occurrat dubio, non instituit inquisitionem, & postea certò deprehendat rem fuisse Titij?

Resp. Tunc tenetur Titio restituere non solum rem illam, sed etiam fructus consumptos ex eo tempore quo dubitare cœpit. Ratio est; quia ex quo exorta dubitatione, an esset aliena, cœpit negligere inquisitionem, non fuit amplius possessor bonæ fidei, sed mala fide & contra conscientiam suam rem illam, cum ea animi dispositione possedit. Deinde ex iniustitia tenebatur veritatem inquirere; unde omisso illa seu negligentia fuit contra iustitiæ legem. quare tenetur damni, quod ex ea omissione vero domino obuinit.

24
Si ab initio
dubitet.

Dico Secundò, Qui dubitat vtrum res sit aliena, potest nihilominus eam accipere titulo donationis, permutationis, emptionis, &c. modò eo animo accipiat, vt eam domino, si post diligentem inquisitionem inuenerit, restituat. Ratio est; quia in hoc nullam facit domino iniuriam, sed beneficium; nam alioquin fortasse numquam fuisset restituenda.

25

Dico Tertio, Quòd si non eo animo eam accipiat, sed potius vt sibi retineat, peccat quidem, vt supra dictum est, non tamen tenetur eam statim restituere, sed mutato animo, debet diligenter an aliena sit inquirere, & vbi moraliter certus fuerit alienam esse, integrè restituere cum fructibus etiam consumptis: si autem aliquid dubij remanserit, tenetur eam cum altero, de quo dubitat, diuidere; plus vel minus pro ratione dubij & inclinationis animi illi assignando: qui si sit persona nota, ei sua pars tribuenda; si verò sit ignota, pauperibus. Ita Caietanus q. 62 art. 5. Sorus lib. 4. qu. 7. art. 1. circa tertium argumentum, Ioannes Medina quaest. 17.

Ex dictis sequitur, Si accipias rem aliquam ab eo qui bona fide possidebat, neque moraliter certus sis, tuam esse; non posse te retinere, sed totam

debere restituere; quia in dubio possessio illi fauet, ita vt nisi moraliter certum sit eius non esse, non possit ea spoliari: & ita in omnibus tribunalibus apud omnes gentes iudicatur. Si verò neuter possidebat, vel alter non bona fide possidebat, non potes in dubio totam tibi vindicare, sed prout animus magis in hanc vel illam partem inclinat, restitutio ex ea facienda. quare in pari dubio, poteris retinere dimidium: si probabilius putes esse alienam, ei maior pars reddenda: si tuam, tu maiorem retinebis, idque secundum varios gradus, qui in hoc assensu esse possunt. cum enim neutri possessio suffragetur, res ex coniectura & opinione iuris vtriusque partis statuenda est.

DUBITATIO V.

Vtrum qui bona fide rem alienam, quam ab alio emerat, vendidit, domino comparente, teneatur contractum venditionis rescindere, reddito pretio emptori cui vendidit, an sufficiat cedere ei sua actione.

Nauarrus cap. 27. num. 8. existimat satis esse, vt cedat ei sua actione. v. g. emi equum à Petro, & vendo eum Paulo bona fide; deinde rescinditur esse Ioannis, eique restituitur: dicit Nauarrus me non teneri refundere pretium Paulo, cui vendidi, à quo Ioannes recuperat equum, sed sufficere vt ei cedam actione, quam habeo in Petrum, à quo emi. Sed contrarium est tenendum; nempe vbi constiterit rem esse alienam, & Paulus voluerit idcirco contractum rescindere, debere me esse paratum rescindere, & pretium restituere. Ita docet Sorus l. 4. q. 7. art. 2. & colligitur ex D. Thoma q. 77. art. 2. Probatur; quia qui vendit alteri rem vitiosam tamquam bonam, vbi constiterit de vitio, tenetur se paratum exhibere, vel ad tollendum vitium, vel ad rescindendum contractum: sicut si quis daret bona fide monetam adulterinam, teneretur postea dare bonam, vel rescindere contractum: atqui hæc conditio, esse alienum, est quoddam vitium rei: ergo, &c. Respondet Nauarrus, esse solum vitium extrinsecum, rem verò intrinsecè non esse defectuosam: secus esse in falsa moneta & similibus, quæ intrinsecum vitium habent. Sed hæc responsio non satisfacit: nam nihil videret referre, si tunc vitium intrinsecum an extrinsecum, quando reuerà tale est, vt emptor merito sit inuitus, faciatque eius ignorantia emptionem inuoluntariam. tunc enim emptio est inualida, ac proinde rescindenda, (si velit emptor) reddito pretio, vt infra cap. 17. dub. 5. dicitur. Secundò, Quia venditor tenetur emptori de eniptione: nec potest illum ad alium ablegare, cum quo illi negotium non fuit; sed ipsemet tenetur illi satisfacere. vt constat ex L. 1. & multis aliis iuribus, de euict. & C. eodem. Tertio, Quia venditor non potuit transferre dominium in emptorem, cum res fuerit aliena: ergo etiam ex hac parte contractus est inualidus: ac proinde tenetur ei pretium restituere, si ipse velit.

Dices Primò, Quid si Paulus eam mox restituat, antequam mihi exhibeat, tenebórne ei reddere pretium?

Resp.

26
Tenetur
restituere
pretium.

27

28 Resp. Non tenebor; si videlicet ex illa redditione incurri damnum, non valens recuperare pretium à Petro, quod tamen potuissim recuperare, si rem illam mihi à Paulo redditam, ei restituissim. Si enim Paulus volebat à me pretium recuperare, debebat mihi rem illam restituere, vt ego me indemnem seruarem: iuxta ea quæ diximus dub. 3. Quod si illa accelerata restitutio non sit causa, cur ego nequeam pretium à me datum Petro, redipisci, tenebor pretium, quod accepi à Paulo, eidem refundere; quia vendendo ipsi rem alienam, ei causam damni dedi, & ipse sua restitutione mihi vicissim damnum non intulit; sicut fecit, quando poteram me indemnem præstare.

Dices Secundò, Quid si domino comparente, Paulus, qui rem habet, non inueniatur?

29 Resp. Tunc ad nihil teneor, nisi ex venditione factus sim ditior: quia neque ratione rei acceptæ, cum illam non habeam, & ex ea factus non sim ditior: neque etiam ratione iniusti damni; quia bona fide vendidi, Paulo etiam non teneor, quia nullum damnum ex rei emptione, quam à me habet, incurrit; cum bona fide illam retineat.

Dices Tertio, Quid si mihi innotescat post venditionem, fuisse alienam, teneborne monere dominum, vel indicare Paulo, esse alienam?

30 Resp. Non teneberis, si inde tibi damnum impenderet; vt si non posses recuperare pretium, quod bona fide dedisti. Ratio est; quia cum rem alienam non habeas, nec alicui sis causa damni iniusta, non teneris cum magno tuo damno curare, vt dominus rem suam redipiscatur: si tamen absque tuo damno possis, teneris ex charitate.

DYBITATIO VI.

Vtrum bona & debita incerta, (id est, quorum ignotus est dominus vel creditor) sint pauperibus restituenda.

31 **S**uppono Primò, bona non censeri incerta, nisi post eam inquisitionem, quæ iudicio prudentis pro rei qualitate videatur sufficiens; maior enim diligentia, & in pluribus locis & longiori tempore adhibenda, quando res est magni pretij, quam dum parui. Quod si quis ante debitam diligentiam præstitam, talia conuertat in pia opera; postea domino comparente, tenebitur ei ad integram restitutionem, vt communiter docent DD.

32 **S**uppono Secundò, non censeri incerta, quando constat ea deberi certè alicui communitati, vel toti, vel maiori eius parti. etsi enim in particulari non constet, quid cui debeatur; tamen constat hæc esse illius communitatis, ita vt ipsa tota, vel maior eius pars ius in illa habeat, & singuli vel plerique censentur habere aliquid in illo cumulo: vt quando exercitus expilat iniuste pagum vel oppidum; tunc enim restitutio facienda communitati, opera Magistratus, Episcopi vel Parochi, vt hi distribuant eis, qui in eo hominū cœtu maius damnum accepisse iudicabuntur. Nec potest fieri in pauperes, aut in alia pia opera; quia hæc bona non censentur esse incerta. Item quando pauciores quidè ex illo conuentu damno affecti sunt, tamen per aliquam industriam cognosci potest qui sint; videlicet opera Parochi vel Magistratus euocatis generatim vt compareant qui spoliati fuerunt; & examinatis vbi, quando, quibus & qualibus rebus spoliati, &c. quod

faciendum est in rebus magni momèti, non tamen id necessarium in paruis, vt cum quis minutis venditionibus fraudauit. Quando tali industria sciri nequit quibus debeantur, conferenda sunt in pauperes, siue illius loci, siue alterius. His positis,

Resp. & Djco Primò, Bona incerta (id est habentia dominum ignotum) & incerta debita, siue ex contractu, siue ex delicto, restituenda sunt in pauperes, saltem iure positiuo vel consuetudine. Est communis DD. sententia, præterquam de bonis inuentis. Vide Couarruuiam ad reg. Peccatum, p. 3. §. 1. n. 3. Ioan. Med. C. de restit. q. 3. causa 10. Nauarr. c. 17. n. 92. & 93. & alios.

De incertis ex delicto debitis probatur ex cap.

Cum tu, de vsuris. vbi Alexander III. iubet, vt ea, quæ vsuris inique acquisita sunt, si non supersunt illi quibus debentur, aut eorum heredes, dentur pauperibus: & vsurarij, eorumq; heredes Ecclesiasticis panis ad hoc cogantur. quod DD. communiter extendit ad incerta ex aliis delictis debita, (vt ex furto, rapina, damno dato, & iniquis contractibus) idque merito, quia eadem vel etiam maior est in his ratio: ne videlicet hominibus iniquis integrum sit, ex iniquitate & iniurijs ditescere. Nomine autem pauperum intelliguntur non solum mendici, sed etiam quibus necessaria ad decentem statum desunt, & etiam quauis opera pia; vt inter ceteros docet Nauarrus c. 17. num. 93.

De debitis ex contractu, v. g. ex deposito, commodato, mutuo, venditione, &c. probatur; quia etsi de his non extet Canon, tamen vbiq; est consuetudo piorum, vt hæc in pias causas expendantur, quando dominus inueniri nequit, vt anima eius proficit.

Sed difficultas est, Verùm etiam iure naturæ pauperibus pitte operibus hæc sint eroganda. Ferè omnes DD. ita sentire videntur: id enim se- qui videtur ex ratione, qua vtuntur. aiunt enim hæc in pauperes esse restituenda, quia debitor iure naturæ tenetur hæc restituere eo modo, quo potest; nempe vt vel ipsæ res, vel utilitas ex illis ad dominum perueniat: atqui hoc fiet si dentur pauperibus ad salutem domini viui vel mortui: ergo iure naturæ hæc in pauperes danda.

Verùm hæc ratio, etsi rectè probet, iuri naturali, supposita fide, consentaneum esse vt sic erogentur; non tamen probat, id lege iustitiæ esse debitum. Primò, Quia fieri potest vt dominus in hæretico vel alio peccato mortifero obierit: quo euentu nihil potest ei prodesse. Secundò, Quia in quibusdam locis fiscus Principis occupat bona eorum, qui intestati moriuntur, & nullum heredem intra decimum gradum relinquunt. Item animalia incertorum dominorum oberrantia, si domini post diligentem inquisitionem inuenti non fuerint, applicantur in Hispania quibusdam Magnatibus. Idem fit de ceteris inuentis in Gallia, teste Couarruuiam supra n. 5. quæ omnia iniquissima essent, si iure naturæ pauperibus deberentur. Quod si hæc illis non debentur, cur debeantur alia, cum omnia æquè sint dominorum incertorum? nec minus hæc quam illa in dominorum utilitatem sint expendenda? Tertio, Quia fieri potest compositio cum Pontifice super incertis, etiam iniuste acquisitis, vt ea liceat retinere: quod signum est, non esse iure naturæ pauperibus debita. Quarto, Lex restitutionis est lex naturæ; atqui ratio naturalis non dicit hæc bona pauperibus esse

33 incerta in pauperes conferenda.

34 Pauperes qui.

35 Quo iure pauperibus.

36 Non teneri iure naturali.

esse debita: alioquin etiam apud Ethnicos id dicitur; quod constat non esse verum. Quinto, Omnis restitutio Iure naturali debita, debetur certae personae vel certae communitati; sicut etiam omne damnum & omnis iniuria fit certae personae vel communitati: sed haec incerta non debentur certae personae vel communitati: ergo non debentur Iure naturali. Iure tamen positio vel arbitrio humano, potest aliquid deberi in incertum; ut si tradam tibi aliquid distribuendum in pauperes vel alias pias causas, in quas volueris, ex iustitia teneris; & nisi distribuas, iniuriam facis tui mihi, cuius rem retines; tum pauperibus in confuso.

38 Ex his satis patet, haec Iure naturali pauperibus vel piis causis non deberi. Vnde cessante lege positiva, vel consuetudine vim legis habente, bona incerta non necessario sunt in pauperes eroganda. Itaque cum solum lex inueniatur de iis quae ex delicto debentur, nempe de usuris, putat Petrus Nauarra lib. 4. c. 2. n. 47. ea quae ex contractu debentur, posse tamquam adespota, post diligentem inquisitionem retineri: quae sententia non est improbabilis, praesertim cum non constet consuetudinem esse in contrarium. Contrarium tamen in praxi, tamquam magis pium, & communi Doctorum sententiae conformius, ordinari iudico sequendum.

Incerta ex contractu debita, quasi adespota.

39 Ad rationem pro contraria sententia allatam,

Resp. ad rationem contrariam.

Resp. Teneri quidem debitorem Iure naturae restituere rem eo modo, quo ipsa, vel utilitas temporalis ex ea, seu pretium ad dominum peruenire queat: non tamen Iure naturae tenetur curare, ut si utilitas temporalis ad eum peruenire nequeat, proueniat illi utilitas spiritalis; quia lege Iustitiae non tenetur damna temporalia compensare bonis spiritalibus, ut supra ostensum est. Fa-teor tamen valde esse aequitati consentaneum, ut ita fiat, maxime quod haec etiam videatur esse tacita dominorum voluntas.

40 *Ius Pontificiu.*

Petes, Quo Iure potest Pontifex de bonis incertis disponere?

Resp. Primo, Quia est supremus Princeps in spiritalibus; cuius est de temporalibus suorum subditorum disponere, prout expedit ad bonum spirituale, quod maxime locum habet, quando ipsi domini de illis disponere nequeunt. Itaque potest haec in pias causas ad salutem dominorum incertorum destinare. Secundo, Quia potest debitores talium bonorum in poenam iniustitiae vel etiam in fauorem pauperum reddere incapaces, ne possint illorum dominium acquirere. Tertio, Quia talia bona ex tacita dominorum voluntate videntur in causas pias eroganda. Vnde cum Pontifex sit communis parens pauperum & causarum piarum, maxime ad ipsum pertinet sua lege curare, ut ita fiat. Hinc patet, potuisse Pontificem dispositionem talium bonorum Principibus saecularibus subtrahere, & sibi reseruare, sua lege statuendo, ut in causas pias conferantur: quod nisi fecisset, possent Principes de his, sicut de thesauris, & aliis bonis domino carentibus, statuere. Ratio est, quia bona haec incertorum dominorum, post diligentem inquisitionem censentur tamquam adespota; (id est, quae domino carent) quia non magis illis prodesse possunt, quam si illorum non essent, & omnino domino carerent. Vnde si leges de his disponant, nulla sit dominis iniuria.

Dico Secundo, Si is qui haec bona habet, verus pauper est, poterit ea tamquam vnus e numero pauperum sibi retinere. Ita docet Scotus d. 15. q. 3. Caiet. q. 62. art. 5. & alij. Ratio est, quia non debet esse peioris conditionis, quam alij pauperes, praesertim si non intercessit ipsius culpa in re illa acquirenda, vel debito contrahendo. Quod si culpa intercessit, meretur quidem ea re priuari; tamen paupertas est sufficiens ratio, cur possit illi per confessarium, vel etiam propria sua auctoritate applicari. non enim est necesse, ut detur pauperiori vel sanctiori; (quamuis id expediat) sed factis est, ut detur pauperi, nomine paupertatis. Vbi autem illi res hoc modo applicata fuerit, non tenebitur postea copiosior effectus, aliis pauperibus restituere; quia sibi eam causa paupertatis vindicando, bene eam distribuit; iuxta generalem intentionem eius, cuius est de bonorum incertorum distributione statuere, scilicet Pontificis, & domini incerti.

Petes, Quid si dominus postea comparuerit?

Resp. Primo, Si aliis pauperibus post debitam diligentiam distribuisti, ad nihil amplius teneris, neque enim ratione rei, ut quae in tua potestate non sit amplius; neque ratione iniusta acceptio-nis, quia etiam si iniuste accepisti, tamen haec culpa iam est absterfa per restitutionem factam iis, & eo modo, quo potuit & debuit in tali casu fieri.

43 *Si dominus comparuerit.*

Secundo, Si eam tibi tamquam pauperi assignasti, teneris domino cognito, modo adhuc existit in se vel in pretio, idque quamuis sine tua culpa illam habueris. Ratio est; quia teneris ratione rei: nec es in tanta necessitate, ut eam tibi pollis reseruare.

Tertio, Si verò ipsa nec in se, nec in pretio extet, ad nihil teneris: praesertim si sine culpa illam acquisueras: quia qui bona fide rem alienam consumpsit, non tenetur, nisi quatenus factus est ditior.

Quarto, Si per culpam acquisueras, adhuc probabilius videtur te non teneri, domino comparente, si post debitam inquisitionem, animo restituendi factam, tibi tamquam pauperi applicasti, eamque sic consumpsisti, ita ut nec in se, nec in pretio apud te extet. Ratio est; quia neque ratione rei acceptae teneris; (ut quae neque in se, neque in pretio extet) nec ratione iniusta acceptio-nis; quia culpa absterfa est per voluntatem restituendi, & diligentiam praestitam ut domino restitueres, & per restitutionem, quam tibi tamquam pauperi fecisti.

Aduerte tamen, quosdam Doctores tenere, Rem semel debito modo pauperi applicatam, (etiam si tibi ipse applicaueris) non debere domino postea comparenti restitui, etiam si in sua specie extet. In-finitur Petrus Nauarra l. 4. c. 2. n. 57. & docet aperte Henríquez, de Indulgentiis c. 34. num. 8. Ratio esse potest Primo; Quia dum applicata est pauperi, censetur in utilitatem domini restituta, & dominus tenetur hanc restitutionem ratam habere. Secundo, Quia per hanc applicationem transfertur dominium. Sed facile ad has rationes responderi potest. Ad primam, Non tenetur dominus habere ratum, nisi donec rem suam inueniat. quia cum hac tacita conditione debet fieri applicatio, videlicet, ut si dominus compareat, ei restituatur. Ad secundam, Negatur transferri dominium, nisi postea possideatur tempore necessario ad vscapionem, ut recte Couarruias: Iura enim hunc modum transferendi dominium ignorant. Si ta-

44 *Quorumdam sententia.*

45

tamen

men in aliqua Prouincia esset aliqua constitutio, ordinans vt sic dominium transferatur; non esset damnanda: quia dispositio talium bonorum subest auctoritati Principum, nisi quatenus Pontifex eam sibi referuat.

46 Dixi in Secunda propositione, Si is, qui hac bona habet, verè est pauper; quia si solum est pauper pro loco vel tempore, tenebitur postea, iuxta communem sententiam, veris pauperibus ad restitutionem. nam ex ordinatione Ecclesiae & consuetudine piorum, veris pauperibus sunt distribuenda. Pro loco pauper est, qui alibi bona habet. Pro tempore, qui nouit artem vel industriam, qua facile sibi necessaria ad statum comparare potest, vel aliunde ea proximè expectat.

47 Aduertendū autem est, expedire, vt quis in hac distributione (& praesertim quando sibi rem alienam referuat) vratur consilio Episcopi, vel Parochi, vel prudentis confessorij; quia facile amor proprius in hoc negotio decipit, absolute tamen non est necessarium; nam sufficit, vt prudenter fiat. vide Siluestrum v. Restitutio 8. q. 5. & Medinam qu. 3. causa 10. & Nauarr. nu. 92 qui notat, in quatuor casibus Episcopum se posse interponere.

DVBITATIO VII.

Cui facienda restitutio inuentorum, habentium dominium, sed incertum, & an inuentor possit ea sibi retinere.

48 Dominicus Sotus lib. 5. de Iustitia q. 3. art. 3. ad 2. putat, inuentorem, si post diligentem inquisitionem dominus inuentus non fuerit, posse hanc sibi retinere; neque obstat vllum Ius positium Ecclesiasticum aut diuinum, quo hanc necessario sint pauperibus eroganda.

Probatur Primò, Quia talia bona, hoc ipso, quo per sedulam inquisitionem tempusque ad id sufficiens, dominus non potest deprehendi, censentur adespota: ac proinde Iure naturæ sunt occupantis, sicut thesauri, & alia, quæ nullius sunt: nisi quod tacita quædam obligatio illis annexa sit, vt si dominus compareat, restituatur.

Secundò, Quia super huiusmodi bonis numquam solet fieri compositio cum Pontifice, vt testatur Petrus Nauarra l. 4. c. 2. n. 71. quod signum est ea non esse necessario in pios vtus eroganda. Eandem sententiam sequitur Petrus Nauarra l. 4. cap. 2. num. 75. qui pro eadem citat Ledesimam, Mercatum, & Barthol. Medinam. Hanc sententia est probabilis.

49 Contraria tamen est ferè communis DD. nempe hac pauperibus vel aliis pijs operibus esse impendenda; eamque tenet D. Thomas q. 62. art. 5. ad 3. & passim Theologi in 4. d. 15. Silu. v. Inuentum, nu. 2. vbi dicit, Omnes Canonistas ita sentire. Nauarrus c. 17. n. 170. Couarr. ad reg. Peccatum, 3. p. §. 1. n. 1. & seqq. qui etiam non probat consuetudinem illam applicandi hanc Magnatibus. Hanc sententiam ordinariè in praxi iudico sequendam. Primò, Quia est ferè communis. Secundò, Quia magis fauet pietati. Tertio, Quia passim apud pios est consuetudo, vt pijs operibus hanc impendantur: quæ consuetudo videri potest habere vim legis; orta enim est ex praxi communis sententiae, quæ vsque ad Sotum viguit. vnde magnum seru-

pulum plerique, si hæc sibi retinuerint, concipiunt. Quarto, Quia est magis consentanea Iuri communi. Nam Authent. Omnes peregrini. C. Communia, de success. statuitur, Si peregrinus intestatus decesserit, ad hospitem nihil perueniet, sed bona ipsius per manus Episcopi loci, si fieri potest, hereditibus tradantur, vel in causas pias erogentur, &c. quæ constitutio magis pia est, quam quæ huiusmodi fisco applicat. Quintò, Quia hæc videtur esse domini voluntas, vt sic ei res sua aliquo modo proficit; & quisque de rebus suis perditis, ita fieri cuperet.

Aduertendum est, nullo modo tolerabilem esse consuetudinem, quæ in quibusdam locis dicitur esse, vt bona naufragorum in litus eiecta, habeantur tamquam adespota; & occupentur à Gubernatore loci. (de quo vide Couarruiam supra) sunt enim excommunicati per Bullam Cœnæ Domini: & merito, quia est afflictionem addere afflictis; & maximo damno affectis, modicum, quod benigna fors ad solatium extremæ miseræ indulserit, eripere.

DVBITATIO VIII.

Utrum acceptum ob turpem causam sit necessario restituendum, & cui.

51 Prima sententia est, Pro nullo opere, quod per se turpe seu peccatum sit, (vt est fornicatio, adulterium, homicidium) posse aliquid accipi; & si quid sit acceptum, id esse necessario restituendum; nisi videatur gratis donatum. Ita Ioannes Medina C. de restit. q. 20. & 28. Idem aliquando sentit Nauarrus c. 17. n. 38. & seqq. Fundamentum est, quia peccatum est nullius pretij, vt pote nihil, teste Augustino; ac proinde profus inuendibile.

Secunda sententia est, Pretium acceptum pro opere turpi, quod non sit contra iustitiam, non esse restituendum: secus verò si sit contra iustitiam. Ita Sotus lib. 4. q. 7. a. 1. ad secundum. Fundamentum ipsius est, quia acceptum pro opere debito ex iustitia, necessario est restituendum: ergo etiam quod acceptum fuerit pro opere iniusto.

Tertia est, Acceptum pro omni opere prauo, quod legibus punitur, esse restituendum; secus verò de accepto pro opere, quod leges non puniunt. Ita ferè omnes vtriusque Iuris DD. quos refert Couarruias ad regulam Peccatum, p. 2. §. 2. Probat, L. Generaliter 26. de verb. obligat. Generaliter nouimus, turpes stipulationes nullius esse momenti. velut si quis homicidium vel sacrilegium se facturum promittat, sed & officio Praetoris contumitur, ex huiusmodi obligationibus actione denegari. Et L. Pacta 6. C. de pactis. Pacta, quæ contra leges constitutionesque, vel contra bonos mores sunt, nullam vim habere, indubitati Iuris est. Si nullam vim habent, nulliusque sunt momenti; ergo id, quod ex vitalis pacti accipitur, non efficitur accipientis, ac proinde est restituendum. Pro resolutione

Dico Primò, Si solum Ius naturæ spectetur, acceptum ob turpem causam, seu propter opus, quod est peccatum, opere impleto non necessario est restituendum, siue illud opus sit contra iustitiam, siue non. colligitur ex D. Thoma q. 32. art. 7. in corp. & q. 62. art. 5. ad 2. vbi docet, posse retineri id, quod propter opus malum est acceptum. Nec distinguit, si ne opus illud contra iustitiam, an non.

an non. Idem docet Caietanus ibidem, & Couarr. ad reg. Peccatum, p. 2. §. 2. Probatur Primò, Quia si Iure naturæ esset restituendum, deberet restitui ei qui dedit, atqui huic non debet restitui, quia in accipiendo nulla huic facta est iniuria. libenter enim & liberè dedit pro opere, quod tu facere non tenebaris. Secundò, Quia etsi opus malum pro quo dedit, non sit æstimabile pretio quàm malum, tamen quàm delectabile vel vile vni, & alteri detrimentosum, periculosum, laboriosum, inter homines pretio æstimatur: ergo quod hac ratione pro eo est acceptum, non est restituendum; nisi forte quis communem æstimationem exceleserit: vt si meretrix, quæ vsuram sui concedere solet vno aureo, ab aliquo iuvene extorsisset 50. tantamquam pretium. Hoc tamen locum non habet in ea, quæ putatur honesta: vt si matrona aliqua vel filia, 100. aureos pro vsura corporis accipiat ab eo, qui dare poterat, retinere potest; nam tanti & plus potest suam pudicitiam æstimare. Res enim quæ certum pretium non habent, nec ad vitam sunt necessariae, sed voluptatis causa quaruntur, arbitrio venditoris possunt æstimari, vt probabiliter docet Petrus Nauarra & alij.

53

54
Pro iniusta
sententia.

Notandum tamen est, Couarruiam & Caietanum excipere id, quod acceptum est à Iudice, vt iniustam sententiam ferat, hoc enim putant Iure naturæ esse restituendum; quia iniusta sententia & peruersio iudicij non est res vendibilis. Sed hæc ratio non est firma; nulla enim est causa, cur magis debeat Iure naturæ restitui, quod acceptum fuerit pro iniusta sententia, quàm quod pro iniusta occisione. quod tamen etiam illorum iudicio non est necessariò restituendum.

55

Dices, D. Augustinus epist. 54. ad Macedonium ait, *sceleratius accipi pecuniam pro sententia iniusta, quam pro iusta, pro testimonio falso, quam pro testimonio vero*: atqui pecunia accepta pro sententia iusta, est restituenda: ergo & pro sententia iniusta. Ita Sotus.

Resp. Negando conseq. Non enim quia aliquid est sceleratius, idèd magis vel æquè obligat ad restitutionem. Hæc enim obligatio non sequitur magnitudinem sceleris, sed damnum per iniuriam datum. at qui accipit pro sententia iniusta, nullam infert iniuriam danti; sicut is qui pro iusta, porrò illud est sceleratius quàm hoc, tum quia peius est ferre sententiam iniustam, (ad quam ferendam iam habet animum, qui pecuniam accipit, propter iniuriam, quæ fit alteri parti) quàm accipere pecuniam pro sententia iusta ferenda: tum quia (vt ibidem Augustinus ait) sceleratius datur pro iniusta, quàm pro iusta, quamuis detur voluntariè & libenter. loquitur enim de sententia ferenda. Adde, ibidem Augustinum significare, pecuniam istam etsi sceleratius acceptam, non esse opere impleto restituendam; dum dicit *datam à volentibus*. Volenti enim non fit iniuria, secus si data sit pro sententia iusta; quia censetur data coactè, metu sententiæ iniustæ.

Dixi, *Opere impleto*, quia ante opus impletum, debet restitui, eò quòd opus, propter quod datur, debet omitti. Vide infra cap. 18. dub. 3.

56
Neque Iure
positiuo re-
stituendum
est.

Dico Secundò, Verius etiam videtur, neque Iure positiuo id necessariò restituendum. Ita D. Anton. 2. part. tit. 2. cap. 5. in principio, Angelus v. Concussio, num. 2. & v. Restitutio. §. Turpe. Sil. Restitut. 2. & v. Eleëmofyna q. 4. Nauarr. cap. 17.

num. 30. & 36. Idem tenent Couarr. & Caietanus supra. qui tamen excipiunt id, quod acceptum est à Iudice pro sententia iniusta ferenda, innixi non Iuri positiuo, sed naturali, quod iam refutatù est. Idem tenet ex parte Sotus, sed excipit id, quod acceptum est ob maleficium commissum contra iustitiam. verùm non sibi constat. nam ibidem docet, acceptum ab adultera non esse restituendum; cum tamen adulterium sit maleficium contra iustitiam. Deinde ex eius sententia sequeretur, militem debere restituere stipendium acceptum in bello iniusto; & fabrum pretium instrumenti fabricati ad furta vel homicidia, & armorum ad bella iniusta. quæ omnia sunt contra communem hominum sensum, vt rectè Couarruias supra. Ratio est, quia leges istæ supra citatæ & similes, quæ pacta turpia & iniusta rescindunt, non idèd reddunt irritam acquisitionem rei ex tali causa; nec faciunt accipientem inhabilem ad comparandum eius rei dominium: sed tantùm videntur decernere, vt ante opus patratum habeantur illa pacta inualida, & ne ex illis oriatur obligatio ciuili, id est, ob quam possit in iudicio peti promissum, vt docet Couarruias supra num. 6. & Nauarrus supra. Confirmatur, Quia credibile est, his legibus non rescindi obligationem naturalem, quæ ex talibus pactis opere completo nascitur. ita enim leges positiuè sunt interpretandæ, si fieri potest, vt dispositioni Iuris naturalis consonent.

57
Leges pacta
turpia ir-
ritantes.

Dices Primò, L. 2. C. de donat. inter virum & uxorem, *inbeatur restitui ancilla militi, quam ipse donauerat concubina*; ergo tenebatur restituere.

58
Privilegiu
militum.

Resp. Ibi tantùm concedi militibus ius rependi in iudicio, quod meretricibus donarunt, vt docet Adrianus, tractatu de restit. §. Oritur alia quæstio, An meretrix, &c. in fine. Hinc tamen non sequitur, debere restitui ante sententiam. Deinde id non conceditur aliis, imò alij in foro externo coguntur soluere pretium turpitudinis meretrici, vt probat Couarruias num. 2. Denique id non conceditur in aliis delictis. nam L. 3. r. de condict. ob turpem causam dicitur, *Vbi dantis & accipientis turpitudine versatur, non posse repeti dicimus, veluti si pecunia detur vt male iudicetur*. Et L. 8. dicitur, *solum ob turpem causam, non posse repeti*. idem patet ex L. 2. & 5. C. cod. Ex quibus legibus satis probabiliter colligitur, posse ista retineri in conscientia. Mens enim legum est, vt is qui dedit, in pœnam criminis, non possit recuperare.

Dices Secundò, Is qui accipit aliquid ob maleficium, peccat, quia videtur illud approbare: ergo non potest accipere: ergo nec retinere.

59
Accipere
pretium
ante male-
ficium est
peccatum,

Resp. Accipere pretium ante maleficium patratum, est peccatum, similiter & dare, ratio est, quia tunc dare, est inducere ad maleficium; & accipere, est spondero & promittere maleficium; nam sub tali conditione datur & accipitur. Verùm accipere post maleficium, non est peccatum, sicut nec dare; non enim tunc accipitur vel datur, quòd maleficium placeat; sed ratione laboris, sumptus, vel periculi suscepti; vel ratione pacti onerosi & fidei obligatæ, quod fieri potest cum perfecta criminis detestatione, & animo nunquam committendi.

non autem
accipere
post.

Dico Tertio, Etsi hæc sententia verior sit, contraria tamen, quæ censet, id quod acceptum fuerit ob crimen legibus punibile, (nisi censetur donatum) esse restituendum, non est improbabilis.

60

bilis. Patet, quia esse ferè communis omnium Iurisperitorum, vt docet Couarr. supra num. 6. Item Medina & Nauarr. olim, (licet hic postea mutarint) & aliorum; habetque rationes ex Legibus petitas, vt cumque probabiles.

61
Cui faciendæ restitutio.

Sed tunc difficultas est, cui restitutio sit faciendæ. Communior sententia est, esse restituendum pauperibus, vt ibidem Couarr. docet. Cùm enim leges non velint istud restitui illi, qui dedit & induxit ad maleficium; neque possit retineri iuxta hanc sententiã, (eò quòd pactum fuerit irritum) consequens esse videtur, vt in pias causas sit expendendum. Sed reuera hoc potius est salutare consilium, quàm præceptum, vt rectè docent Antoninus, Nauarr. & alij. Meritò tamen id poterit iungi in penitentiam à confessario, quando ei videbitur expedire; præsertim cùm tot DD. dicant, absolute in pauperes conferendum. Sotus & Couarr. putant, si restituendum est, esse potius restituendum ei qui dedit. Si enim dominium non transfuit, apud ipsum manfit: quia non inendit aliter rem à se alienare, quàm vt in hunc transferretur, ex qua ratione confirmatur prior sententia, absurdum enim est, vt illi fiat restitutio, & contra mentem legum, quæ intendunt illum punire, negata conditione seu actione repetendi; ergo nulli debet necessariò restitui ante sententiam.

DUBITATIO IX.

Utrum acceptum ob causam honestam, ad quam tamen obligaberis, (v.g. vt facias vel omittas, quod tenebaris facere vel omittere) debeat restitui.

Quidam putant, generatim id esse restituendum. Ita Medina q. 26. Nauarr. cap. 17. n. 34. Couarr. ad reg. Peccatum, par. 2. §. 3. vnde si alicui detur aliquid ne fornicetur, ne blasphemet, ne peieret, id esse restituendum. Sed verius est non esse restituendum, nisi actio vel omissio debita fuerit ex iustitia, vel nisi debita fuerit ex charitate erga proximum, & sine villo sumptu vel labore possit præstari. Quod vt distinctè explicetur,

62
Si lege iniussis debitorum.

Dico Primò, Si opus vel omissio ex iustitia sint debita proximo, non potest pro illis quidquam exigi; & quod acceptum fuerit, est restituendum. est communis DD. vide Couarr. & Medinam supra, & Sotum l. 4. q. 7. a. 2. Probatur Primò, Quia manifestè violatur æqualitas, si pro eo, quod iam ex iustitia absolute est debitum, aliquid amplius exigatur vel accipiatur. Secundò, Quia id quod datur pro iustitia obtinenda, vel iniuria vitanda, non censetur dari sponere, sed coactè & ex metu iniuriæ, proueniente ab eo cui datur: ergo necessariò est restituendum: quia censetur per tacitam quandam iniuriam extortum. hæc est vera ratio, cur sit restituendum.

64
Index.

Hinc sequitur Primò, Iudicem teneri restituere id quod accepit, vt iustam sententiam ferret: intellige, si datum est timore iniuriæ, aliàs non dandum: secus, si instar muneris liberalis, vt maiorem quàm solet, quamque tenetur, diligentiam in causa adhibeat.

Vbi aduerte, in sententia Iudicis duo considerari possè. Prius, Quòd sit actio maximè utilis & necessaria Reipub. egens multo labore & examine

actorum & probationum, & magna auctoritate personæ. Alterum, Quòd sit iusta: Ratione prioris aliquid pro sententia à partibus accipi potest, si aliàs iustū stipendium Iudici non est assignatum. Sic enim debita est ei merces lege iustitiæ, sicut & labori Aduocatorum & Iuriconsultorum. Ratione alterius, nullum ei debetur stipendium: sed supposito officio Iudicis, gratis hanc qualitatem in sua actione procurare debet. quod etiam locum habet, cùm est ea varietas sententiarum, vt ei liberum sit vtrambilibet partem in iudicando sequi. vt enim sententia sit iusta, semper gratis curandum est Iudici. Verùm quia tunc vtraque pars iusta censetur, dubitari potest, vtrum contra iustitiam peccet, si aliquid accipiat, vt hanc potius quàm illam in iudicando sequatur. Videtur non ita peccare. Primò, Quia rationes prædictæ hic cessant. Secundò, Quia non tenetur ad alteram determinatè, sed liberum ei est sequi quam maluerit. ergo si aliquid accipiat, vt hanc sequatur potius quàm illam, non facit vlli iniuriã. Consequentia patet, Quia cùm res non est debita, non est contra iustitiam (si solum Ius naturæ spectemus) exigere pro ea re pretium; si alioquin pretio sit æstimabilis. Tertio, Quia non accipit pretium pro iustitia sententiæ, sed quia in hac causa hanc opinionem præfert isti, ad quod nullo modo tenebatur. Hoc autem est pretio æstimabile; tum quia vtilissimum parti, tum quia sequendo hanc opinionem, amittit fauorem alterius partis, cui potuisset gratificari. Quarto, Quia nemo dixerit, illi parti à qua Iudex aliquid in hoc casu accepit, factam esse iniuriã. imò passim hæc mente dantur à partibus, & accipiuntur munera à Iudicibus, vt quantum intra limites iustitiæ possunt, Iudices suum fauorem impendant: quamuis hoc sit valdè reprehensibile, & meritò legibus vindicandum. Idem sæpè fit in collatione officiorum secularium. in Beneficiis tamen erit simonia, quamuis fortè Iure naturæ non sit obligatio restituendi, vt infra cap. 35. dub. 28. dicitur. Hæc argumenta, si solum Ius naturæ spectetur, faciunt hanc sententiam satis probabilem. Nihilominus legibus id veritum est, quæ etiam possunt ad restitutionem obligare, imò & incapaces reddere dominij rei hoc titulo datæ acquirendi.

Sequitur Secundò, Testem teneri restituere quod accepit, vt verum testimonium diceret. etsi enim non semper ex iustitia teneatur testari, tamen si testari velit, tenetur ex iustitia testari veritatem. Si tamen veritatis testimonium esset illi detrimens, posset aliquid exigere pro damno, vel periculo, quod metuitur. similiter si labor aut sumptus testi sit subeundus.

65
Testis.

Tertio, Nihil posse exigi pro reddendo deposito, vel commodato, vel inuento, vel pro soluendo debito. quod intellige de ipsa nuda redditione, nihil habente laboris aut molestiæ. secus si coniunctus sit labor, vel aliquid aliud pretio æstimabile.

66
Pro deposito, commodato, &c. reddendo.

Quarto, Neque etiam vt non fureris, non occidas, non detrahas. quia hæc omissiones ex iustitia sunt debite absque villo pretio, & nihil sumptus vel laboris habent. vnde L. 2. de condict. ob turpem causam dicitur: *Iulianus dicit, si dedero tibi ne hominem occidas, condici posse, id est, posse repeti.*

67
Pro omissione turpia.

Dices, Etsi talis ommissio est debita, non tamen est debita in tui gratiam: ergo si quis tua causa abstineat ab his alteri inferendis, qui te non contingit,

tingit, poterit ratione huius obsequij aliquid exigere & accipere.

Resp. Sotus supra, ob hoc argumentum concedit posse sic aliquid accipi. Sed communis sententia est in contrarium. Ratio est; quia quando opus vel omisso secundum se est inuendibile, etiam est inuendibile obsequium, quod fit in tui gratiam, alioquin usufructarius posset aliquid exigere, quod in tui gratiam det mutuum alteri; & collator beneficij, quod tua causa huic conferat; & Iudex, quod tua causa iustam sententiam ferat.

68 *im obsequium, quando opus est absolute am, non censetur dignum pretio apud homines, sed ut summum amicitia. Si quid tamen ex liberalitate ob hanc causam esset datum, posset retineri; quia non censetur donatum inuito, neque ob causam, quæ sit nullius pretij, sed sponte & ex causa virtutis. unde promissio facta sub tali conditione, non magis obligat, quam promissio liberalis absoluta.*

Dices, Miles ex iustitia tenetur militare, & tamen potest exigere stipendium; ergo pro opere debito ex iustitia potest pretium exigi.

Resp. Miles non tenetur ex iustitia, nisi ei iam constitutum sit stipendium. præter hoc autem non potest amplius exigere. Idem dicendum de Iudice, aliisque officiis, quæ non sunt debita ex iustitia, nisi post contractum, quo illis stipendium iustum est promissum.

Debitum ex charitate proximo. Dico Secundò, Si opus debitum sit proximo ex charitate, non potest pro eo pretium exigi, nisi fortè sit laboriosum, vel sumptuosum. Ita Couarr.

Medina supra. Probatur Primò, quia communium iudicio hæc non sunt pretio æstimabilia. Secundò, quia cum valdè inter sit proximi, ut hæc fiant; si quid pro eo det, censetur coactè datum, (non gratis) pro re nullius pretij. Sic nihil potes exigere, ut ex animo deponas odium mei, vel ut mihi indices furem, qui res meas surripuit, vel locum ubi deposuit; si id sine labore, sumptu, periculo facere possis, ut rectè Couarr. supra. Denique ut in extrema necessitate des tenuem eleemosynam pauperi.

70 Dico Tertio, Quando aliquid datum est pro

opere vel omissione, quæ solum cedit in commodum accipientis, vel in honorem Dei, non necessarium est restituendum: sed potest retineri. Ita Petrus Nauarr. lib.4.c.2.num.100. & ex parte Sotus supra. Ratio est; quia tunc censetur esse liberaliter donatum ex causa, vel sub conditione: nemo enim ab alio emit actiones vel omissiones liberas, illi soli commodas vel Deo honorificas, ad quas tenetur; sed si quid pro illis offerat vel det, censetur datum in bonum illius, vel ad honorem Dei, merè liberaliter.

Hinc sequitur, Eum, qui aliquid accepit ab altero, ut fieret Christianus, ut confiteretur in Paschate, ut non fornicaretur, non blasphemaret, posse retinere; nec teneri restituere, nisi repetatur in iudicio. Nec obstat L. 2. 7. de conditione ob turpem causam, ubi dicitur; *Si tibi dedit ne sacrilegium faceres, condici posse*, id est, repeti: quia solum conceditur repetitio in iudicio, idque quando datum est, ne crimen fieret, quod legibus puniatur; hinc tamen non sequitur, ante sententiam esse restituendum. Puto tamen id, quod pro huiusmodi causa promissum fuerit, impleta causa, non esse debitum nisi ex virtute fidei; sicut si absque huiusmodi conditione promissum esset. Ratio est; quia reuera hæc opera non sunt pretio æstimabilia; sicut nec alia supradicta: sed discrimen inter hæc opera & illa est, quod datum pro his non censeatur extortum ab inuito, sed liberaliter donatum; eò quod is qui dat, nulla necessitate compellatur, secus de dato pro illis, quæ ex iustitia vel charitate proximo sunt debita.

Aduertendum tamen est, Quando constat vel prudenter præsumitur aliquid datum per modum muneris liberalis, ad inclinandum eum, qui accipit, ad bonum opus ex iustitia vel charitate debitum, vel ad eum à malo auertendum; non esse restituendum, nisi lex positua in aliquo casu expressè inhabilem reddat ad dominium eius rei capessendum, sicut videntur fecisse Iudices L. Plebiscito. 18. 7. de officio Præsidis, & L. Solent. 8. finali. 7. de officio Proconsulis. de quo plura infra suo loco. vide Siluestrum v. Iudex 1. q. 8.

Debitum dumtaxat in bonum operantis, vel in honorem Dei.

71

72 Si puretur datum liberaliter.

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

De ordine in restitutione seruando, deque loco & expensis.

Complectitur Dubitationes 8.

NOTANDVM est, quando bona debitoris, in solutionem omnibus creditoribus sufficiunt, non esse opus vllò ordine: nam omnibus integrè est satisfaciendum: sed tum demum certus ordo seruandus est, quando non sufficiunt.

DUBITATIO I.

Utrum debita certa sint prius soluenda quam incerta.

SVppono, Debitum variis modis dici incertum. Primò, si non satis constat, vtrum debeas, necne: & tunc non est necessaria restitutio; quia

mellior est conditio possidentis. Secundò, Si constat quidem rem deberi, sed dubitas cui ex duobus vel tribus debeat. Hoc euentu, si dubium est æquale, res æqualiter est inter eos diuidenda, vel ex illorum consensu sorte applicanda: sic enim seruatur iustitia. quod si postea constiterit, vter sit verus creditor, alter tenetur ei restituere suam partem, nisi eam legitime vſuceperit. si noluerit restituere, tu tamen liber manes; quia restituiſti eo modo, quo potuisti & debuisti; nec in eo incerto amplius à te potuit exigi. Si dubium non fuit æquale, ei debetur maior pars, de quo minus est dubium; alteri verò minor, iudicio prudentis. vide supra cap. 14. dub. 4.

Tertio, Dicitur incertum debitum, quando constat

2 Debitum incertum tripliciter.